

„Sv. Cecilija“ u prvom razdoblju svog izlaženja (1877-1884)*

Josip Andreis, Zagreb

Prvi muzički časopis u Hrvatskoj nije standardnog, već specijaliziranog tipa. Pojavio se 1. srpnja 1877. pod naslovom *Sv. Cecilija* i s podnaslovom »List za pučku crkvenu glasbu i pjevanje«. Urednik mu je bio Miroslav Cugšvert¹⁾ a prema planu morao je u 1877. izlaziti polumjesečno.

Ime časopisa svakako je simbolično. S jedne strane Sv. Cecilija je zaštitnica muzike, pa se kao takva i dotad pojavljivala u nazivima inozemnih crkvenih muzičkih časopisa. S druge strane Cecilijino je ime usko povezano s cecilijanizmom, pokretom koji je sredinom prošlog stoljeća utemeljen u Njemačkoj zbog obnove crkvene muzike, koju je doista trebalo obnoviti, uzdići iz stanja jalova opadanja i dekadencije.

Prvi broj lista donosi na prvoj strani »Naš program« koji obuhvaća 12 točaka. Ne spominje se u njemu izričito cecilijanski pokret²⁾ već se ukazuje na svrhu časopisa u odnosu na postojeće stanje u hrvatskoj crkvenoj muzici. Bit će to dovoljno jasno ako citiramo nekoliko točaka toga programa. Već 1. točka upozoruje na to da su se u crkvi pjevale neukusne, »necrkvene« pjesme, pa su se čak mogli čuti i plesovi. Evo teksta te točke: »Uvesti želimo u crkvu po selih sve to ukusnije i pristojnije pjevanje i orguljanje, a usuprot iskorenjivati sve onakove pjesme i igre, kojim se pogrđuje dostojanstvo njezino.«³⁾ Program ističe potrebu prikupljanja starijih »liepih i pristojnih pjesama« i zajedničko pjevanje vjernika u crkvi. Obecava da će »poticati... da se sposobne sile late proizvađanja novih crkvenih pjesamah i napjevah, kojih do sada veoma malo u duhu crkvenoga korala složenih imademo.« Posebno upozoruje program na muzički prilog koji će redovito donositi crkvene pjesme, pa i čitave mise »što više moguće u hrvatskom prevodu«, a također i kraće stavke za orgulje (preludije,

* Dio teksta preuzet dozvolom autora iz njegova rada *Prvi muzički časopisi u Hrvatskoj*, objavljenog u *Arti musices* 2, Zagreb 1971, 53—80.

¹⁾ Miroslav Cugšvert (1844—1894), podrijetlom Čeh, u ranoj je mladosti došao u Hrvatsku. Bio je učitelj osnovnih škola u pokrajini, a zatim u Zagrebu, gdje je djelovao kao ravnatelj osnovne škole i vježbaonice. Komponirao je kraće crkvene kompozicije, a bavio se i plesnom muzikom.

²⁾ Tek u posljednjem broju (11—12) drugog godišta (1878), u uvodnom pozivu »Hrvatskom svećenstvu, učiteljstvu i svakom prijatelju glasbe na koncu god. 1878«, navodi se kako je F. Witt 1867. osnovao »Allgemeiner deutscher Cäcilienverein« — »došav do uviđenja, da je crkvena glasba krenula stranputicom, te da ju treba opet dovesti na stazu, koju joj je utro Palestrina i njegovi suvremenici«.

³⁾ U Italiji su u to doba seoski, orguljaši svirali na orguljama mazurke, koračnice i druge kompozicije koje nikako ne pripadaju u okvir crkvene muzike. U članku *O pomanjkanju vještih orguljašah*, objavljenom 1878. u *Sv. Ceciliji* (br. 2), izričito stoji: »Kad se prijatelju zaputiš širom mile nam domovine i pođeš od župe do župe, pa se opitaš po selih za vješte orguljaše, to dvojim, da ćeš ih naći deset na sto. Naravno, nesmiješ pitati seljana, jer tada si nasjeo. On bo drži svakoga za dobra orguljaša, koji se na koru može dobro derati, naravski sam, i koj mu umije, ma i kako, na orguljah izvadati poskočiće, dudaše i ostale nepodobštine, bez obzira takta i harmonije.«

versete). Obecava i pomoć orguljašima u obliku uputa u orguljanje.

Uredništvo je u »Programu« objavilo da će do kraja 1877. izlaziti po dva broja mjesečno, pa bi ih tako do kraja godine bilo dvanaest. Ali taj se plan nije ostvario. U 1877. izašla su svega tri broja (1. VII, 15. VII i 1. VIII), a zatim je izlaženje časopisa obustavljeno. U 1878. bilo je više sreće jer se pojavilo 12 brojeva (katkada u dvobroju pa i trobroju). U prvom broju 1878. uredništvo se tuži da je zbog »nemamirane pretplatnine« bilo prisiljeno obustaviti list te iznosi zanimljiv statistički podatak: od oko 600 župa, koliko ih je tada bilo u Hrvatskoj i Slavoniji, pretplatilo se samo 139 (tu su uključene i pretplate učitelja). Dakle već pri pojavi prvog našeg muzičkog časopisa započinje borba za pretplatnika, za interesenta, za onoga kome je list namijenjen.

U svom prvom godištu *Sv. Cecilija* je prilično skromna. Svaki od tri izašla broja ima svega četiri strane i muzički prilog. Svaki broj ima 2—3 nevelika (često nepotpisana) članka i, na kraju, »Viestnik«, koji obuhvaća nekoliko kraćih rubrika (Domaće vesti, Glasbene novosti u Slavenah, Razne vesti, Raznice, Listovnica).

Svoje obećanje u vezi s orguljama ispunilo je uredništvo kroz sva tri broja. U prvom i drugom broju objavljen je članak *Postanak orguljah*, a u drugom, trećem i u prvom broju god. 1878. nalazi se članak *O sviranju na orguljah* (autor mu je označen inicijalima A. H.) s korisnim savjetima, kojima je očito svrha da se iskorijene zle navike primitivnih seoskih i malograđanskih orguljaša.⁴⁾

No ima u ovom godištu *Sv. Cecilije* i članak (u br. 1 i 2) pod naslovom *Mozart* kojemu je autor Juraj Dupelj. Taj je prilog veoma karakterističan jer osvjetljuje nedostatke naše muzičke historiografije u to vrijeme. Pisac se zadržava gotovo isključivo na Mozartovu životu, prelazeći povremeno u anegdoticnost. Ponegdje iznosi i netočne podatke.⁵⁾ Čudni su argu-

⁴⁾ Među ostalim savjetima navedimo i ovaj: »Orguljašu je tako udesiti sviranje orguljah da nesvrća pozornost na sebe i svoju umjetničku vještinu, nego na samu stvar t. j. pobožnost kršćansku. Međuigre da su prikladne, kratke i pjesmi dotičnoj podređene; njihova svrha jest, da se ispuni stanka koja nastaje kod korala ili među jednom i drugom kiticom. Pratnja orgulja neka je prilagođena obćemu sadržaju pjesme; tako za pratnju hvalospjeva uzimaju se jači glasovi, dočim za opielo slabiji i nježniji. Onaj pako koji bi čitavu pjesmu sprovadao jakim, bučnim ili pako slabim glasovi, pokazao bi, da neima nikakova estetičnoga čuvstva.« — »... čitave pjesme neigranj jednim te istim registri, već jih izmjenju na shodnom mjestu.«

⁵⁾ Među drugim podacima susrećemo i ovakav: »Godine 1777. ode opet u Pariz, nu franczka glasba nebijase mu po čudi, stoga se vrati u Njemačku, uskladbi na čast gradu Monakovu veliku operu, otide u Beč i tu stupi u carsku službu u kojoj i umre.« — Međutim, Mozart je boravio u Parizu 1778—1779; više od muzike, ne bijahu mu ljudi u Francuskoj »po čudi«; trebalo je reći da je za München (Monakov) napisao operu »Idomeneo«. Osim toga je previše općenito navedeno, tako da može dovesti u zabludu da je Mozart otišao u Beč i stupio u carsku službu u kojoj je i umro. Valjalo je svakako istaći ulogu bečke sredine u tragediji Mozartovoj, ljudskoj i umjetničkoj. Što se tiče carske službe, radilo se o imenova-

menti kojima objašnjava uspjeh *Carobne frule*: »... jedino je s obćim oduševljenjem primljena opera die Zauber-Flöte, jer je bila uskladbena prema ukusu občinstva, a i po nešto zato, što je skladatelj iza toga umro.« Nigdje ni traga o bar kraćem analiziranju najznačajnijih djela, o općim obilježjima Mozartove umjetnosti, o položaju i značenju njegovih opera u razvoju evropske opere, o eventualnoj usporedbi s Haydnom. A i o Mozartu kao čovjeku mnogo se više moglo reći, osobito u vezi s njegovim pismima. Karakterističan je i završetak članka koji je zapravo za Mozarta pomalo i uvredljiv, iako piscu sigurno nije bilo ni na kraj pameti da to veliko ime izlaže uvredama: »Premda Mozart nema nikakvih zasluga za našu domaću i opće slavjansku glasbu, niti kanimo mi njegov kultus uvadati, to smo ipak scienili shodnim, naše čitatelje, kojim nebi drugi izvori pristupni bili, upoznati s glasbenimi velikani, koji su se u obće za tehnički razvitak glasbe zaslužnima učinili.« Dakle Mozart (koga autor zove Bogoljub, prevodeći njegovo drugo ime Amadeus) svakako je »glasbeni velikan«, ali ne takav da bi trebalo uvoditi njegov kult. Uostalom, on je pretežno zaslužan za »tehnički« razvoj muzike. A mana mu je što nema zasluga za hrvatsku i slavensku muziku! Bilo bi očito previše tražiti od autora da, u ondašnjem Zagrebu, pokuša objasniti Mozartovu tragediju dovodeći je u vezu s razvojnim stupnjem bečkog građanstva. No ako mu to i oprostimo, ostaje još previše drugih nedostataka koji posredno bacaju neugodno svjetlo i na ličnost urednika *Sv. Cecilije* koji je dozvolio da se taj neuspjeli članak objavi.

Posljednji broj (3) god. 1877. donosi članak *O crkvenom pjevanju*, u kojem se članku nakon predugog, kićenog uvoda, daju savjeti za postepeno uklanjanje loših, bezizražajnih crkvenih pjesama i uvođenje novih, prikladnijih. To neće biti lako jer se narod tvrdokorno drži baštine, a sumnjičav je na sve što je novo.⁶⁾

Poslije trećeg broja (1. VIII 1877) *Sv. Cecilija* je zbog financijskih nevolja morala prestati izlaziti. Taj prvi list na slavenskom jugu za pučku crkvenu muziku i pjevanje⁷⁾ zatvorio je svoja vrata zbog lošeg odziva učitelja, svećenika, orguljaša i drugih zainteresiranih osoba.

No 1. siječnja 1878. javlja se opet, u istom ruhu, ponovno s muzičkim prilogom. Kao i ranije, svaki broj ima 4 strane. Ali teškoća ima i sada, pa se povremeno javljaju dvobroji (9-10, 11-12), čak i jedan trobroj (6-7-8). Ipak je list, makar i neredovito izlazeći, ispunio cijelo godište.

Sadržajna struktura slična je onoj iz godišta 1877, jedino ima više dopisa iz pokrajine. Ima članaka praktične namjene, sasvim u skladu s osnovnim ciljem časopisa, kojemu je pred očima prije svega obnavljanje crkvene muzike ne samo u gradovima već, osobito, u selima. Takvi su članci *Što je koral* (br. 1),

Nekoji naputci seoskim orguljašima (br. 3, 4, 5, 6—7—8), *Crkveno orguljanje* (br. 6—7—8). Ali i u njima su podaci katkada nesigurni. U članku o koralu ima očutih zabluda. Nenaznačeni pisac tvrdi da je papa »Gregur veliki« uveo gregorijanski koral, a malo kasnije da je stare pjesme »sakupio« »očistio« i »dopunio«. Pisac združuje sasvim nepotrebno katolički i protestantski koral te tvrdi da se »danas« tj. u njegovo vrijeme, i jedan i drugi koral u istom obliku pjevaju. Ta bi tvrdnja mogla dovesti do pogrešnog zaključka o sličnosti između tih dvaju korala, koja, doduše, postoji u napjevima himničkog karaktera, ali inače ne. Teško je doista naći raznorodniji melodičko-metričko-ritmički materijal nego što je između katoličkog i protestantskog korala.

Informativni članak *Glavovir* (br. 2 i 3, autor K. K.) nesiguran je i nejasan u terminologiji. Spominjući preteče klavira, pisac poistovjećuje klavikord i »Hackebret« (Hackbrett) iako njihovi opisi očito govore da se radi o dva različita instrumenta. Toliko rasprostranjeni čembalo spominje se samo kao »Clavi Cimbalum«, dok za nazive »clavicembalo«, »cembalo«, »gravicembalo«, »clavecin«, »Harpichord« pisac kao da uopće ne zna. Prema njegovoj tvrdnji »virginal« je naziv koji se udomaćio u Njemačkoj; međutim je opće poznato da su se tim nazivom prvenstveno služili u Engleskoj, koja je u drugoj polovini XVI st., odnosno u prelazu na barok, dala čuvenu virginalističku školu.

O ponekad čudnom kriteriju uvrštavanja članaka u i onako siromašni okvir »*Sv. Cecilije*« bjelodano svjedoči nepotpisani opsežni članak *Pavao Stoos* (br. 3, 4, 5, 6—7—8). On isključivo govori o književnoj, organizatorskoj, svećeničkoj djelatnosti Stoosovoj i o njegovu životu te prema tomu ne bi spadao u ovakav stručni, specijalizirani časopis. O skromnim Stoosovim muzičkim zaslugama nema ni traga. Članak je inače pisan u stilu nekadašnjih rodoljubnih ushićenja bez ozbiljnosti i trijeznosti, koje, uz stručnost, tvore istinski temelj svakog znanstvenog rada.

Muzičko-pedagoškom području pripada članak *Pjevanje u pučkoj školi razvija se i njeguje čud mjera* (br. 5, 6—7—8, 9—10; autor je A. H.) u kojemu pisac daje praktične savjete za razvijanje metričko-ritmičkog osjećaja kod mlade školske djece.

Časopisu *Sv. Cecilija* više je puta uzmanjkalo građe. O tome izričito govori uvodni članak trobroja 6—7—8, u kojemu se opravdava dvomjesečni zastoj u izlaženju te se među razlozima toliko duge pauze navodi i pomanjkanje gradiva: »Lahko bi bilo list tiskati dati, ali što? — Osnivajuć list predmnievajmo, da će se svećenstvo i učiteljstvo latiti pera te da ćemo imati svedjer dovoljno gradiva za glasbeni i književni dio. Ali kad tamo, upravo naopako. Što bi gradiva unapried priređeno, izcerpilo se, a drugim se ne nadomjesti«. No ima u ovoj jadikovki i dosta naivnosti. Kako se uredništvo moglo ponadati da će se učitelji i svećenici »latiti pera« i redovito slati priloge za časopis? Zar je u ondašnjoj Hrvatskoj bilo dovoljno učitelja i svećenika temeljito muzički izobraženih, a uz to i prilično pismenih, na čijim bi priložima moglo počivati redovito izlaženje lista? Ovo još bolje osvjetljuje povremeno, a na kraju i potpuno, obustavljanje *Sv. Cecilije*. Pomanjkanje realnog gledanja na stvarnost od uredništva i premalen broj pretplatnika glavni su uzroci njezinu neuspjehu.

No upravo nestašica gradiva natjerala je uredništvo da se posluži i prijevodima, pa je u dvobroju 9—10 na uvodnom mjestu nepotpisani članak *Pjevanje prvih kršćanah*, preuzet i preveden iz slovenskog crkveno-muzičkog časopisa *Cerkveni glasbenik*.

nju za carsko-kraljevskog komornog kompozitora kojim ga je Josip II počastio 1787, poslije Gluckove smrti, ali s daleko manjim honorarom od onoga što ga je Gluck na tom mjestu primao. Taj je naslov Mozartu i moralno i materijalno malo koristio. Nije to bila uopće služba koja bi ga vezala uz određene, dnevne zadatke. Bio je to samo počasni naslov za kojim nije stajala nikakva obaveza.

⁶⁾ S tim u vezi karakterističan je ovaj savjet: »Među našim narodom imade sila crkvenih pjesamah, koje današnjemu shvaćanju puka više neodgovaraju, ni napjevom ni sadržajem. Ove mu dakle treba oduzeti i zamieniti boljimi; ali tu je bieda i nevolja, jer on prvanjih nepuša a potonjih neprima. Prvi savjet, da se uvedba boljih pjesamah omogući jest taj, da orguljaš uživa ugled i povjerenje svojih župljanah; drugi, da najprije iz nevaljalih izpušta neprikladni tekst i da ih sve ređe pjeva, a treće da na jedanput same nove pjesme neuvada, nego postupno. Narod si neće radi jedne mu nepoznate pjesme mnogo glave trti, tim više ako ju orguljaš sdruži s kojom drugom obće obljubljenom pjesmom.«

⁷⁾ Slovenski *Cerkveni glasbenik*, kojemu je bio dosuđen dug vijek, sve do sredine dvadesetog stoljeća, utemeljen je godinu dana kasnije, 1878.

U njemu se uz pozivanje na pretežno stariju stručnu literaturu ispituju izvori starokršćanskog pjevanja (hebrejski, grčki, samostalni). Od ostale građe objavljene u ovom godištu *Sv. Cecilije* navedimo članak nenaznačena autora *Zvono kao ritmičko glasbilo* (br. 9—10 i 11—12) s uvodom u kojemu se daje pregled udaraljki, nakon čega pisac obrađuje historijat zvonolijevanja i daje statističke podatke o primjercima velikih zvona u svijetu. Informacije uključuju i obavijest o »Glockenspielu« (carillon), sistemu većih i manjih zvona koji se već od 15. st. montiraju u zvoncima pojedinih crkava i aktiviraju udarcima batića ili na druge načine.

Nade uredništva ovoga prvog hrvatskog muzičkog časopisa da će u 1879. nastaviti redovito izlaženje nisu se ostvarile. Štoviše, u četiri slijedeće godine list se uopće nije pojavio. Susrećemo ga ponovo početkom 1883, pod istim urednikom, ali u promijenjenju izgledu. Dok je u 1878. imao četiri stranice teksta i muzički prilog, sada ima svega dvije stranice teksta obojene blijedozelenom bojom. Tekst se prostorno ne povećava ni onda kad se — pri kraju godine — pojavljaju uzastopce tri dvobroja (7—8, 9—10 i 11—12). Štoviše, u dvobroju 11—12 osim poziva na pretplatu za slijedeće godišće i reklamne obavijesti o jednoj nemuzičkoj didaktičkoj publikaciji, drugog teksta i nema. Sa sadržajne strane godišće je 1883. očit nazad. I muzički je prilog, iako bogatiji, grafički znatno manje uspio. Note i tekstovi rukom su ispisani i umnoženi.

U prvom broju 1883. poduzima uredništvo akciju oko povećanja broja pretplatnika, ali to čini na čudan, neočekivan način. Svaki će pretplatnik dobiti svaka tri mjeseca besplatno po jednu kompoziciju za klavir: polku, mazurku, polku trambanku, brzu polku i koračnicu (nazivi tih kompozicija i njihovi autori nisu naznačeni). Pomislimo li da takva akcija bez presedana (»Takovih nagrada ne daje ni jedan slični glasbeni list«, tvrdi se u pozivu na pretplatu) potječe iz uredništva jednog lista »za pučku crkvenu glasbu i pjevanje«, ona nužno dobiva pomalo groteskan prizvuk. S jedne strane želi se podići nivo crkvene muzike, uozbiljiti je i izagnati iz nje sve što joj je strano; s druge pak strane nastoji se privući nove prijatelje crkvene muzike obećanjima koja se koriste upravo onom jeftinom građom s područja plesne i zabavne muzike što se bila ugnijezdila u orguljama hrvatskih gradova i sela, otkud ju je baš *Sv. Cecilija* željela odstraniti!

Tekstovni dio, rekli smo, znatno je ograničeniji u ovom godištu (osim u dvobroju 11—12 nema ga ni u prvom broju koji sadrži samo poziv na pretplatu i uvodni članak u kojemu se uredništvo obraća »hrvatskom svećenstvu, učiteljstvu i svakomu prijatelju crkvene glasbe« da bi objasnilo nov izgled lista i apeliralo na materijalnu i moralnu pomoć). Br. 2 donosi rubriku »Razne vesti« koja će otada postati stalnom⁸⁾. Preostali tekst ovog drugog broja ispunjen je člankom *Glas vapijućeg u pustinji* (potpisao ga je »jedan učitelj i orguljaš«) u kojemu se, s obzirom na nizak stupanj crkvene muzike u Hrvatskoj, ponovno ističe značenje časopisa *Sv. Cecilija* i podvlači potreba svestrane pomoći listu.

⁸⁾ U toj se rubrici u br. 2 ističe kako »Cecilijino društvo« u Ljubljani, kojemu je glasilo *Cerkveni glasbenik*, napreduje veoma lijepo. »Malo gdje koja župa na Kranjskom gdje već ne bi bilo podružnice za učenje crkvenog pjevanja, te se svećenstvo i učiteljstvo upravo natječe oko utemeljivanja i osnivanja cecilijanskih podružnica.« Uredništvo dodaje u bilješci na dnu strane: »Mi smo u zadnjem broju II teč. ovog lista slično predložili, nu uzalud.«

Od trećeg broja do uključivo dvobroja 9—10 glavnina lista sadržana je u novoj rubrici *Glasbeni pabirci*, uz koju i dalje ostaju »Razne vesti« (ponegdje još i »Listovnica uredništva«). Kako joj i ime govori, rubrika »Glasbeni pabirci« donosi šarolikiju građu, često korisnu, osobito za diletantske krugove, kojima je prvenstveno namijenjena. Svi su prilozima u toj rubrici numerirani, pa smatramo da će čitatelja zanimati što se sve u »Glasbenim pabircima« moglo pročitati (autori nisu gotovo nigdje naznačeni). Priloga je u svemu 17, a opseg im je u prosjeku dosta ograničen. Evo im naslovā: 1 (br. 3) *Glasbeni priemeti starih* (o starocrkvenim tonaliteta); 2 (br. 3 i 4). *Glasbeni priemeti naši t. j. novi* (o obilježjima pojedinih dur i mol tonaliteta); 3 (br. 4). *Učin crkvene glasbe*⁹⁾; 4 (br. 4). *Melodija i harmonija* (»Melodija je bitni dio svake glasbotvorine. Tom oznakom ne misli se ipak zanemarenje harmonije. Melodija uzdiže harmoniju u što veću krasotu, harmonija veže i obasjava melodiju i čini, da se ona u podpunoj svojoj sjajnosti i cjelini prikaže), 5 (br. 5). *Ugodnost crkvene glasbe*; 6 (br. 5). *Što je oduševljenje?*¹⁰⁾; 7 (br. 5). *Koral i pučka crkvena pjesma* (sadrži značajnu spoznaju: »Da je među naše pučke crkvene pjesme mnogo toga presađeno iz susjednog nam njemačkog zemljišta, nema dvojbe ...«); 8 (br. 5). *Što je glasba?*¹¹⁾; 9 (br. 5 i 6, nedovršeno). *Prvi početak naše glasbe*; 10 (br. 7—8). *Himna, moteta, kantata i oratorium* (sasvim kratke, nedovoljne definicije i opisi); 11 (br. 7—8). *Pjev*; 12 (br. 7—8). *Metronom* (s krivom naznakom pronalazačeva imena: Mätzl umjesto Mälzel); 13 (br. 7—8). *Logičke stanke* (pauze); 14 (br. 7—8). *Palestrina* (kratka biografska, nepotpuna bilješka); 15 (br. 9—10). *Pievstvo i glas-*

⁹⁾ Pod ovim naslovom prenosi se ovaj odlomak G. Webera objavljen u listu *Gregoriusblatt*, 1881, br. 5, str. 49: »Pravo djelovanje i pravi način proizvesti će crkvena glasba tada, ako učini ono što bi po volji crkve kod službe božje učiniti morala. Crkvenoj glasbi nije zadaća, da pozornost slušatelja na samu sebe svraća kao u operi, da svoje slušatelje naslađuje vrstnošću umjetničke vještine ili da im vrijeme prikrati, da slušatelje snebivanjem i čudom napuni, već je njezina zadaća da po svojoj naravi u puku probudi nabožna čuvstva radosti, ozbiljnosti i tuge. Crkvena glasba nije tad polučila pravi učin ako slušatelj uzviknu: »Koli liepa i zanimiva bijaše to glasba«, već kad ozbiljni kršćani, koji polaze crkvu zato, da slave Boga, crkvenu glasbu ovako ocijene: »Kako ugodno dalo se je uz ovu glasbu moliti; kako se liepo slaže s crkvenom svečanosti i kako li upravo ovaj crkvenoj svečanosti odgovarajuća čuvstva pobuđuje.«

¹⁰⁾ Iz ovoga odlomka citiramo uvodne retke koji dovoljno govore o nekadašnjem rječniku, o njegovu mijenjanju i zastarjevanju, o danas sasvim anahronističkom načinu formiranja misli i rečenica u prikazu značenja što ga u stvaralačkom aktu ima inspiracija: »Oduševljenje je ono duševno stanje umjetnika, kada mu se nutarnost razvedri, a tajinstvena proizvođačelna moć ga silno potiče, da on, slijedeći svoga genijusa i svladavajuć sve zapreke, koji bi njegov duševni polet ograničivati mogle, bezbrižno na vanjstvenu iznosi ono, što mu nutarnost duše ugleda; kada pjesnika, bez da ih budi, najdublje misli obliću, govorniku najizrazitije rieči iz pameti i srca niču, slikaru se najljepše prikaze pomaljavu, a glasbeniku najskladnije melodije dušu obuzimlju. Svako oduševljenje ima svoj izvor u živahnom utisku, što ga koji predmet osobito etičke moći na dušu čini. — Kada se oduševljenje samo rodi, tad je pravo oduševljenje. Kako god jedna iskra brzo požar uzpiri, ako je tvar prije ugrijana bila, tako isto može i najnesjetnija predstava silu u duši tinjajućih osjećaja netom probuditi.«

¹¹⁾ Ovo je zacijelo jedna od ranih definicija muzike u našoj stručnoj muzičkoj literaturi. Po svojim bitnim obilježjima ne razlikuje se mnogo od onda udomačenih romantičkih gledanja na muzičku umjetnost, njezino značenje i svrhu (Hanslickova gledišta autoru očito nisu bila poznata). Evo nekoliko rečenica: »Glasba je umjetnost izražavati čuvstva glasovi (tj. uz pomoć tonova. — J. A.). Ona je govor duše, jer glasbom duša duši zbori, jest materinski jezik čuvstvajućega čovjeka.« — »Melodija, ritmus i harmonija jesu glavne sastavne glasbe. Melodija jest niz ugodno zvućih glasova, koje ritam stanovitim opredjeljenim mjerom (taktom) zaobljuje, a harmonijom s drugim glasovi spaja, veže i slieva.« — Kasnija će vremena donositi treznije, objektivirane sudove o muzici. Dok još R. Rolland tvrdi: »Ako nam je muzika toliko draga, to je stoga što je ona najdublja riječ duše« — u suvremenom frascuskom rječniku P. Roberta (*Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française*, Paris 1967) — dakle u publikaciji koja nije stručno-muzička — daju se ovakve definicije muzičke umjetnosti: »Umijeće slaganja tonova prema pravilima koja se mijenjaju u ovisnosti od mjesta i vremena; organiziranje jednog trajanja uz pomoć zvukovnih elemenata.«

bala¹²⁾; 16 (br. 9—10). *Transponiranje*; 17 (br. 9—10). *Klanjamo ti se*.

Dosad se redovito smatralo (i više puta u javnosti napisalo) da »Sv. Cecilija« nakon 1883. nije više izlazila. Međutim, u knjižnici Instituta za crkvenu glazbu pri Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu pronađeno je nedavno u ostavštini prof. Albe Vidakovića i nekoliko brojeva iz 1884, upravo četiri broja¹³⁾. Da li ih je u toj godini izašlo i više, nije bilo moguće ustanoviti. Namjera je uredništva bila da list objavljuje do kraja godišta: na zadnjoj je strani dvobroja 3—4 napomena da će »zaostali brojevi ovoga tečaja Sv. Cecilije izaći do konca godine u potpunom broju«. No u ovom, četvrtom, godištu list je postao još skromniji jer je potpuno odbacio tekstovni dio i zadržao samo muzički prilog.

Muzički se prilog redovito pojavljivao i u ranijim godištima Sv. Cecilije. Urednik mu je u prva dva godišta bio Ivan Zajc.¹³⁾ Svrha je muzičkog priloga bila da se uskladi s općim namjerama Sv. Cecilije: da propagira jednostavnu crkvenu pjesmu pučkog karaktera i izraza, da oživi interes za stare nabožne hrvatske pjesme i da, posredno, potiskuje crkvene napjeve tuđinskog podrijetla. Orguljsko-zborna faktura priloga doista je skromna, čemu se ne treba čuditi jer je i muzička kultura seoskih, a često i gradskih orguljaša bila skromna. Orgulje su u svakom prilogu prisutne, ali nemaju gotovo nigdje posebne dionice. Melodijska je linija u orgulja istovjetna s pjevačevom. Samo ponegdje (Zajc, *Pučka božićna misa* za dva glasa i orgulje op. 446, u drugom godištu) orgulje se osamostale u preludijima i postludijima. Posvuda vlada stroga homofonija, čak su i prohodni tonovi razmjerno rijetki. Harmonije su stereotipne, s povremenim moduliranjima u najbliže tonalitete. Muzički sadržaj rijetko se izdiže iznad prosječnosti, pa i banalnosti.

Vrijeme još očito nije bilo sazrelo za ostvarivanje cecilijanskih načela koja su uredništvu Sv. Cecilije svakako bila poznata. S obzirom na stanje crkvene muzike u Hrvatskoj nije se još moglo pomišljati na restauraciju crkvene muzike u duhu klasične renesansne polifonije, na reformiranje muzike za orgulje, na obnovu gregorijanskog koralala.¹⁴⁾ Morat će proći još preko dvadeset godina dok se 1906. u Zagrebu osnuje Cecilijino društvo s ambicioznijim zadacima.

¹²⁾ Ovaj članak u kojemu se daje pregled glasovnih vrsta i instrumentarija zanimljiv je zbog terminologije, koja je tada očito stajala pod Kuhačevim utjecajem i njegovim pokušajem izgrađivanja sistema hrvatskih muzičkih termina kako ga je izložio u svom prijevodu Lobeova *Katekizma glazbe* (Zagreb 1875). Za ilustraciju evo odlomka o instrumentima sa žicama: »Strunjače su glasbala na kojih se rađaju glasovi uzreptajem strune, koja se prouzrokuje, ako se na njih pomoću tipeža (tj. klavijature — J. A.) udara, kao n. p. kod glasovira, ili se strune i žice prsti (tj. prstima — J. A.) vrcaju (trzaju), kao kod arfe i kitare; kod drugih uređaju postaju glasovi, ako se strune gudačkom uzreptavaju, kao kod gusala (Violine), guslina (krupne gusle, Viola), guda (Violoncello) i krupnih guda (Contrabasso); ova vrst strunjača zove se i »gudačke« (Streichinstrumente).«

^{13a)} Ovaj podatak dugujem Mihlu Demoviću koji je otkrio postojanje tih četiri brojeva Sv. Cecilije iz 1884. Neka mu i ovim putem bude izražena zahvalnost.

¹³⁾ Na naslovnoj strani prvih dvaju godišta navodi se i ime Zajca kao urednika muzičkog priloga. U trećem godištu Zajčeva imena na naslovnoj strani više nema niti je posebno naznačen urednik priloga. Da je Zajc u trećem godištu prestao uređivati prilog, svjedoče tehnički nedostaci u pojedinim prilozima iz područja opće muzičke teorije, harmonije, vođenja dionica. Odgovorno i vješto Zajčevo oko ne bi ih zacjelo bilo propustilo. Uostalom, dok se u vrijeme Zajčeva urednikovanja i njegove vlastite kompozicije više puta susreću, u III i IV godištu nema im traga.

¹⁴⁾ Doduše, »koral« je izraz koji se više puta javlja u naslovima i podnaslovima muzičkih priloga Sv. Cecilije. Ali to nisu tipični napjevi iz gregorijanskog repertoara s njihovim ritmičkim binarsko-ternarskim specifičnostima. Koralni napjevi iz Sv. Cecilije nose izrazito himničke oznake simetričnosti i preglednosti. Melodije se kreću ponešto ukručeno, u polovinkama, kao u protestantskim koralnim napjevima.

Ono što smo dosad, listajući godišta Sv. Cecilije, o njima rekli, baca dovoljno svjetla na domet i vrijednost ovoga časopisa. Njegova je pojava bez sumnje bila opravdana i potrebna. Pojedinim svojim prilozima u tekstovima i muzičkom dijelu svakako je koristio onima kojima je bio namijenjen. Ali neiskustvo i nesiguran kriterij uredništva, sadržajne manjkavosti objavljenih članaka, a nadalje ravnodušnost javnosti i njezino pomanjkanje zanimanja, pa i odbojnost, osobito seljačkih krugova koji često nisu htjeli prihvatiti ni onaj minimum nastojanja da se pođe nešto drukčijim putovima od onih što ih je loša tradicija bila utrla, učinili su da Sv. Cecilija nakon 1884 sasvim prestane izlaziti.

Ali u dvadesetom stoljeću njeno će ime ponovo obilježiti novi crkveno-muzički časopis kojemu će biti dosuđeni sasvim drukčiji život i uloga. Nova Sv. Cecilija postat će u toku vremena najvitalniji muzički časopis u Hrvatskoj (1907—1944 i 1969—), prava riznica podataka, bez koje će biti nezamisliv rad na području hrvatske muzičke historiografije.

DIE ZEITSCHRIFT »SV. CECILIA« IN DER ERSTEN PERIODE IHRES ERSCHEINENS (1877—1885)

Zusammenfassung

Die günstigen Veränderungen in den Voraussetzungen für die Musikkunst in Zagreb ermöglichten die Herausgabe der ersten Musikzeitschrift in Kroatien. Sie erschien zum ersten mal am 1. Juli 1877 unter dem Titel *Sv. Cecilia* und war, mit dem Untertitel »Blatt für volkstümliche Kirchenmusik und Kirchengesang«, eben der volkstümlichen sakralen Musik und Gesang gewidmet. Als Redakteur fungierte Miroslav Cugšvert (1844—1894) der Herkunft nach ein Böhme, Elementarschullehrer in der Provinz und dann in Zagreb. Nach dem Plan hätte die Zeitschrift im Jahre 1877 halbmonatlich erscheinen müssen. Der Name wurde unter dem Einfluss ausländischer Zeitschriften gewählt; andererseits war er mit der Cäcilianischen Bewegung, die Mitte des vorigen Jahrhunderts in Deutschland entstand, verbunden.

Die erste Nummer der Zeitschrift bringt ein Programm, das 12 Punkte enthielt. Der erste Punkt macht darauf aufmerksam, dass in den Kirchen geschmacklose »unkirchliche« Lieder gesungen werden, und dass man sogar Tanzmelodien hören kann. Es handelte sich also um die Dekadenz der Kirchenmusik in der kroatischen Stätten und Dörfern, die man aufhalten musste. Man bemühte sich daher das geschmackvollere Spielen und Singen alter kirchlicher Lieder einzuführen.

Die Artikel und Musikbeilagen hatten den Zweck die Umerziehung und die Verbesserung des falschen Geschmacks zu erwirken.

Aber bereits seit ihrem Beginn begegnete *Sv. Cecilia* wenig Verständnis und Interesse, karger Mitarbeit, Schwierigkeiten. Das waren die Gründe für ihr unregelmässiges Erscheinen. So wurden 1877 nur 3 Nummer veröffentlicht, 1878 jedoch alle 12 Nummer. Nach 1878 ruhte die Initiative bis 1883, als die Zeitschrift in viel bescheidener Form von neuem erschien. In Jahre 1884 wurden nur 4 Nummer gedruckt, und zwar nur Musikbeilagen, ohne Text. Im Laufe desselben Jahres wurde die *Sv. Cecilia* wieder eingestellt.

Es war offensichtlich, dass die Zeit noch immer nicht reif war für die Verwirklichung der cäcilianischen Prinzipien. Es konnte an die Restauration der Kirchenmusik im Geiste der klassischen Poliphonie der Renaissance, an die Reform der Orgelmusik, an die Erneuerung des Gregorianischen Chorals nicht einmal gedacht werden. Das Erscheinen dieser Zeitschrift war notwendig und berechtigt, es gab aber auch viel Unerfahrenheit, schlechte Kriterien, inhaltliche Mängel in den einzelnen Artikeln, am meisten aber Gleichgültigkeit und Interesselosigkeit der breiten Öffentlichkeit.

So stellte die *Sv. Cecilia* nach dem Jahre 1884 ihr Erscheinen völlig ein.